

УДК 340.12

DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i2.2316>**О. Пасечник,**кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»

МЕТАМОДЕРНІСТСЬКЕ ПРАВОРОЗУМІННЯ ЯК РЕФЛЕКСІЯ КОЛИВАНЬ ПІЗНАННЯ СУЧАСНОГО ПРАВА

Вступ. Цивілізоване життя суспільства нерозривно пов'язано із наявністю та функціонуванням особливого соціального регулятора, різомі, багатомірною і суспільно важливого явища – права. Сучасне право наповнюється новітніми, особливими характеристиками, які зумовлені інформаційно-комунікаційними, глобалізаційними та глокалізаційними процесами. Виклики сьогодення мають бути вирішені не тільки із урахуванням правових традицій, культури та фундаментальних юридичних цінностей, але й із обов'язковим переосмисленням того, що є право, яку роль воно відіграє в суспільстві, хто та що має розглядатися в якості його суб'єктів, які сучасні інструменти забезпечують втілення у життя та захист прав і свобод. Зазначена проблематика, перш за все стосується праворозуміння.

Відтак, вважаємо що дослідження метамодерністського праворозуміння є перспективним, актуальним та затребуваним напрямом наукових розробок.

Мета і ціль. Метою статті є загальнотеоретичне осмислення окремих особливостей метамодерністського праворозуміння.

Огляд досліджень. Питанням інтегративного праворозуміння та засадам метамодерну в своїх дослідженнях приділяли увагу такі вітчизняні науковці як: О. О. Бан-

дура, Д. А. Гудима, К. В. Горобець, Т. І. Дудаш, В. В. Дудченко, М. І. Козюбра, С. І. Максимов, О. С. Мельничук, Ю. М. Оборотов та ін. В свою чергу, значний внесок у теоретичні розробки зазначених питань внесли й зарубіжні науковці, як: Абрамсон С., Робин ван дер Аккер, Р. Алексі, Т. Вермюлен, Л. Тернер та ін.

Основна частина. Теоретико-пізнавальна ситуація у сучасному світі характеризується формуванням неklasичних типів праворозуміння та їх синтезом, що дає поштовх до формування нових наукових поглядів осмислення правової реальності.

Розмірковуючи про перспективні напрями наукових досліджень В. В. Дудченко цілком слушно зазначає, що «першочерговою проблемою сучасної національної юриспруденції є формування нового ставлення до правової теорії в Україні. Оновлена теорія має відображувати більш складну систему класифікації і характеристики сучасного права, яка буде ґрунтуватися не лише на типах політичного та економічного устрою, але також і на філософських, етичних, ціннісних, релігійних та інших критеріях» [1, с. 50].

В свою чергу, Ю. М. Оборотов наголошував, що «затвердження правових новацій (інновацій), безпосереднім чином пов'язано з використанням правових традицій...», більш того, науковець вказував, що «правові інновації є різновидом правових новацій,

мають стратегічне значення для правового розвитку, організації і функціонування будь-якої правової системи» [6, с. 210–211].

Одним із новаційних трендів сучасної культури, філософії та, що для нас є особливо важливим, юриспруденції є метамодерн, як окрема система конкретних соціокультурних норм, поглядів і практик.

Робін ван дер Аккер, як один з засновників метамодерну, аргументуючи доцільність використання саме такого поняття, апелює до історії як «хронології поточного моменту» і обирає «історичність» в її «метамодерністській» моделі, де відбувається і підтримується – особливо, коли йдеться про мистецтво, – змішування сучасного, минулого й майбутнього, що, на його думку, з одного боку, є створенням історії, а з другого – впливає на її сприймання. Характеризуючи «новий метамодерністський режим історичності», Аккер наголошує, що така модель «не оминає увагою ані минуле, ані майбутнє, дозволяє повернутися «у власне стійло», чим відкриває можливості для минулого, так само, як і для якихось варіантів майбутнього (тобто існує «поряд» або «серед» остаточно завершених чи тих почуттєвих структур, які тільки-но зароджуються)» [13, с. 88].

Слід зауважити, що префікс «мета» має давню історію використання, яка сягає ще глибин античного світу. Значення префікса «мета», який для прихильників «метамодернізму» фіксує одразу три модуси, розкривається у наступних терміно-поняттях: першим серед них «є «поряд» з (пост) модернізмом, онтологічно «між» постмодернізмом та модернізмом й історично «після» (пост)модернізму». «Метамодерністи», також «використовують слово «поміж» («metaxu» ... «метаксис»), тобто буквально «буття поміж» [8, с. 140].

На нашу думку, змістовне наповнення метамодерну більш чітко відображає інше тлумачення префіксу

«мета». Мета (від лат. meta) – означає стан в майбутньому, котрий можливо змінити відносно теперішнього та варто, бажано або необхідно досягнути. У такий спосіб мета є бажаною кінцевою точкою процесу, як правило дії людини. З досягненням мети пов'язаний успіх проекту, або важливої роботи [3, с. 447].

Вказане визначення можна продовжити у дусі метамодерністського підходу – але не досягнення «змін» є важливим, важливим є лише сам цей безперервний процес у часі, просторі, розумінні та сприйнятті.

Майбутнє стає теперішнім, а згодом і минулим. Але і минуле перероджується у майбутнє проходячи крізь призму теперішнього. Так спираючись на попередній досвід ми отримуємо можливість отримати нові знання, які згодом стануть частиною історичного надбання.

Метамодерн не є чимось таким, що виникало у «відриві» від перебігу історичних процесів, його витокі йдуть з модерну та постмодерну. Але метамодерн не є розвитком зазначених концепцій. Це новий, інший шлях пізнання, розуміння та сприйняття реальності.

Метамодернізм – це постійне коливання між модернізмом і постмодернізмом. У цьому контексті, Л. Тернер вказує, що «метамодернізм слід визначити як змінний стан між-та-поза: іронією і ширістю, наївністю і усвідомленням, релятивізмом і істиною, оптимізмом і сумнівом, все це заради пошуку множинності різнорідних та невловимих горизонтів. Ми повинні рухатися вперед і коливатися!» [15].

Слід наголосити, що прагнення ввести в теоретичний ужиток поняття «метамодерн», які розпочалися від 2000-го року, примусили науковців не тільки – і не стільки – визначити різницю між модифікаціями «модернізм – постмодернізм», корегуючи їх дотичними термінами зразка «ультра-модернізм», «неомодернізм», «гіпер-

модернізм», «трансмодернізм», що представлені в наукових розвідках Дж. Александера, М. Оже, Д. Кука, А. Крокера, Дж. Деннінга, а й проінтерпретувати багатозначність його розуміння.

Метамодерн – це глобальний культурний процес, що характеризується «коливанням» (осциляцією) між двома протилежностями (модерн та постмодерн) та одночасністю їх використання [14, с. 56].

В свою чергу, С. Абрамсон, зауважує, що «метамодернізм по-різному називають культурною парадигмою, культурною філософією, структурою почуттів і системою логіки. Усі ці фрази насправді означають те, що, як і його попередники модернізм і постмодернізм, метамодернізм є особливим об'єктивом для роздумів про себе, мову, культуру та значення – насправді, про все» [12].

На нашу думку, саме парадигма метамодерну забезпечує методологічну можливість відходу від лінійного способу сприйняття реальності (перш за все правової). Начало і кінець, глибина і поверхня, розуміння й сприйняття, всі ці характеристики поєднуються і взаємодіють у такій, що не має, ані початку, ані кінця, сферичній різомі безперервного руху нерухомого всесвіту.

Особливим зрізом загальної реальності є правова реальність, яка являє собою систему, що існує в рамках людського буття та включає правові установки, правові відносини і правову свідомість, це вся сукупність правових явищ і процесів у відповідному просторово-часовому континуумі. Правова реальність знаходиться під постійним впливом соціальних процесів. Так, приміром, динамічний розвиток сучасних суспільних відносин, зумовлює суттєве зміщення полюсів «затребуваної правовідповідності», від суворої формальної визначеності, від юридичної формалістики, з її детальною фіксацією кожної дії суб'єкта, до інтуїтивного права.

З цього приводу, В. В. Дудченко зазначає, що, «таким чином право суть особливий різновид типових, імперативно атрибутивних переживань і відповідна мотивація поведінки. Емотивне переживання індивідом своєї духовної гідності, автономного самовизначення, права другого є його власним інтуїтивним правом. Таке переживання є індивідуальним переживанням кожного. Воно існує в нас, а не поза нами, воно є явищем індивідуальної свідомості. Однак, це є індивідуальним переживанням кожним духовних, позачасових цінностей. «Живе», інтуїтивне право, є квінтесенцією психологічного вчення про право. Таке право не уміщується у вузькі межі догм права» [1, с. 51], (його формальної визначеності – автор.).

І, якщо ми наголошуємо на інтуїтивності у праві, ми маємо переосмислити одну з базових категорій юриспруденції, а саме праворозуміння, з позицій метамодерну.

Не викликає сумніву, що праворозуміння є визначальною складовою у загальнотеоретичній юриспруденції, бо від того, як ми розуміємо право, залежить подальше розгортання правової реальності: якщо як правові норми (нормативізм), якщо як правовідносини (соціологічний напрям), якщо як правові «емоції» (психологічний напрям) та ін.

Але, нажалю навіть у сучасній юриспруденції відсутня єдина дефініція праворозуміння [10, с. 176]. Погано це чи ні? Можливо, це є цілком нормальним явищем для розвинутого суспільства, де існує можливість висловити свою власну, обґрунтовану позицію, де заохочується плюралізм підходів, а ідеологічна складова не впливає на прийняття остаточного рішення.

Поряд із цим, у найширшому сенсі праворозуміння тлумачиться як інтелектуальна діяльність компетентних осіб, спрямована на пізнання сутності та змісту права, а також сукупність

правових знань, отриманих у результаті такої діяльності.

Як наголошував Ю. М. Оборотов, необхідно розмежовувати праворозуміння, розуміння права і розуміння у правовій сфері. Учений підкреслював: праворозуміння – це відображення в юриспруденції основоположних (аксіоматичних) характеристик правової реальності, то розуміння права – це процес формування образу права на основі передрозуміння і використання знань, умінь, навичок тощо. Водночас розуміння у правовій сфері виступає як пізнання або пересмислення всього того, що пов'язано з правом [7, с. 50].

Аналізуючи зазначену позицію, слід зауважити, що на нашу думку, праворозуміння не те, що буде неможливим, але буде неповним, без розуміння права та розуміння у правовій сфері. Відтак, зазначені терміно-поняття, скоріш є невід'ємними компонентами загального поняття праворозуміння.

Останнім часом, ми можемо спостерігати намагання змінити способи інтерпретації буття права і методологічних підходів до його дослідження. Це зумовлює актуалізацію теоретико-правових ідей представників класичних типів праворозуміння, їх зближення та синтез відповідно до потреб модерного та постмодерного суспільства.

І. Тімуш, вказує, що «у пошуках каналів і механізмів зв'язку між правовими смислами та конкретно-буттєвими основами їх формування й реалізації, завдяки чому уможлиблювалося б взаємоузгодження нормативно-ціннісних орієнтирів права з динамікою культури як системного утворення» [11, с. 17].

У зазначеному контексті, ми можемо казати про системну єдність різних типів праворозуміння, що, з одного боку, запобігає абсолютизації кожного, а, з іншого, унеможливорює ігнорування будь-якого із них.

С. І. Максимов зазначає, що у сучасній науці правовий позитивізм і природне право, залишаються головними методологічними підходами, понад те, вони еволюціонують назустріч один одному: поряд з класичним «суворим» (exclusive) юридичним позитивізмом, який виключає мораль зі сфери права, з'являється «м'який» (inclusive) позитивізм, що певною мірою включає мораль у право, а сучасні концепції природного права переходять на позиції інтерсуб'єктивності, варіантом якої є дискурсивно-аргументативна теорія права [4, с. 81].

В своєму дослідженні О. С. Мельничук та К. В. Горобець певним чином розвивають зазначені положення, вказуючи, що «природна й позитивна форми буття права є не стільки антагоністичними, скільки доповнюють одна одну, виступаючи компонентами одного явища» [5, с. 221].

По суті, протилежні типи праворозуміння демонструють прагнення до певного компромісу, результатом якого є розвиток інтеграційного знання.

П. М. Рабінович, з цього приводу обґрунтовує, що «всередині» кожного з традиційних, класичних типів праворозуміння – позитивістського і непозитивістського – цілком можливі й нерідко подаються плюралістичні інтерпретації на основі долучення до «стрижня» чи то першого (включаючи його легістські, або соціологічні, або психологічні різновиди), чи то другого якихось додаткових ознак. При цьому, у рамках кожного з двох основних типів праворозуміння інтегральність культивується досить часто [9, с. 157].

Усунення протиріччя між легістським та юридичним типом праворозуміння можна досягти шляхом «примірювання» їх між собою використовуючи інструменти гносеології і онтології, які зможуть забезпечити належний рівень комунікації між зовнішнім світом законів і приписів

та внутрішнім світом суб'єктів, їх ціннісними уявленнями та емотивно-афективною складовою.

Відтак, інтегративне праворозуміння характерне для посткласичної правової думки. Саме інтегративне розуміння права та використання методологічного інструментарію інтегративної юриспруденції є однією з характерних рис метамодерністського праворозуміння, у межах якого, осмислення права, є невідривним від проблем його букви, духу, втілення у життя та сприйняття особою.

В зазначеному контексті, слід погодитися із В. В. Дудченко, яка зазначає, що «право не є цілком раціональною наукою, яка вирішує всі питання через просте застосування логіки і семантики. Правові поняття мають розглядати в контексті світогляду юриста. Йдеться про живу онтологію юридичного судження, про те, що право є сферою цінного, а не сферою безоціночних істин суто теоретичного розуму. З герменевтичної точки зору це означає тлумачення правових норм у контексті принципів і мети, а не суто екзегезно. «Дух права» має переважувати його «букву» [2, с. 12].

Слід зазначити, що інтегративність метамодерністського праворозуміння характеризується не синтетичним поєднанням окремих положень різних концепцій, навіть не їх сумою, а коливанням в пошуку ситуативної відповіді на питання – що таке право. Відповіді яка би задовольняла критеріям: часу, місця та суспільства.

Також, суттєвою ознакою метамодерністського праворозуміння є компонент «сприйняття». Саме емоційно-афективна складова дозволяє не лише зрозуміти право, але і відчути його, імплементувати у свій внутрішній світ його «дух», встановити межі правового та протиправного, допустимого та неприпустимого та ін. Момент сприйняття є запорукою формування в людини віри у право та, відповідно, стає імпульсом до свідомої, правовідповідної дії.

І останньою ознакою метамодерністського праворозуміння є його інтерсуб'єктивний людиноцентризм. На відміну від праворозуміння модерну та постмодерну, для яких воно (праворозуміння) є вторинним, похідним від усього правового, для метамодерну воно є первинним, похідним від волі людини, суб'єкта, який створює право, підкоряється правовим приписам, розуміє його зміст для забезпечення бажаного рівня комунікації в соціумі. Інакше як можна створювати те, чого не розумієш?

Висновки. На підставі проведеного дослідження, ми можемо підсумувати, що поряд із традиційними ознаками праворозуміння, такими як: категоріально-пізнавальний характер; загальноправовий характер; науково-теоретичний характер; інтегральний характер, який виражається в поєднанні діяльнісних (діахронних) і результативних (синхронних) елементів пізнання права; метамодерністське праворозуміння має свої особливі ознаки: інтегративна осциляція; емоційно-афективне сприйняття; інтерсуб'єктивний людиноцентризм.

Метамодерністське праворозуміння не можна зводити лише до визначення поняття «право», це глибокий процес відтворення змістовного і формального, емоційно-афективного і інтелектуального. Фактично, всієї палітри (розуміння, уявлення, погляди, міркування, дії, відношення) зв'язків людини і права та регулювання відносин у соціумі.

Теоретико-пізнавальна ситуація у сучасному світі характеризується формуванням некласичних типів праворозуміння та їх синтезом, що дає поштовх до формування нових наукових поглядів осмислення правової реальності. Одним із новаційних трендів сучасної культури, філософії та, що для нас є особливо важливим, юриспруденції є метамодерн, як окрема

система конкретних соціокультурних норм, поглядів і практик.

Метамодерн не є чимось таким, що виникло у «відриві» від перебігу історичних процесів, його витоки йдуть з модерну та постмодерну. Але метамодерн не є розвитком зазначених концепцій. Це новий, інший шлях пізнання, розуміння та сприйняття реальності.

Парадигма метамодерну забезпечує методологічну можливість відходу від лінійного способу сприйняття правової реальності. Інтегративне праворозуміння характерне для посткласичної правової думки. Саме інтегративне розуміння права та використання методологічного інструментарію інтегративної юриспруденції є однією з характерних рис метамодерністського праворозуміння, у межах якого, осмислення права, є невідривним від проблем його букви, духу, втілення у життя та сприйняття особою.

Поряд із традиційними ознаками праворозуміння, такими як: категоріально-пізнавальний характер; загальноправовий характер; науково-теоретичний характер; інтегральний характер, який виражається в поєднанні діяльнісних (діахронних) і результативних (синхронних) елементів пізнання права; метамодерністське праворозуміння має свої особливі ознаки: інтегративна осциляція; емоційно-афективне сприйняття; інтерсуб'єктивний людиноцентризм.

Метамодерністське праворозуміння не можна зводити лише до визначення поняття «право», це глибинний процес відтворення змістовного і формального, емоційно-афективного і інтелектуального. Фактично, всієї палітри (розуміння, уявлення, погляди, міркування, дії, відношення) зв'язків людини і права та регулювання відносин у соціумі.

Ключові слова: ітегративне праворозуміння, людиноцентризм, метамодерн, праворозуміння, сучасне право.

Pasechnyk O. Metamodern legal understanding as a reflection of fluctuations in cognition of modern law

The theoretical and cognitive situation in the modern world is characterized by the formation of non-classical types of legal understanding and their synthesis, which gives impetus to the formation of new scientific views on the understanding of legal reality. One of the innovative trends of modern culture, philosophy and, what is especially important for us, jurisprudence is metamodernism, as a separate system of specific socio-cultural norms, views and practices.

Metamodernism is not something that arose "in isolation" from the course of historical processes, its origins go from modern and postmodern. But metamodernism is not a development of these concepts. This is a new, different way of knowing, understanding and perceiving reality.

The metamodern paradigm provides a methodological opportunity to move away from the linear way of perceiving legal reality. Integrative legal understanding is characteristic of postclassical legal thought. The integrative understanding of law and the use of methodological tools of integrative jurisprudence is one of the characteristic features of metamodernist legal understanding, within which the understanding of law is inseparable from the problems of its letter, spirit, implementation and perception.

Along with the traditional features of legal understanding, such as: categorical-cognitive nature; common law character; scientific and theoretical nature; integral character, which is expressed in a combination of activity (diachronic) and productive (synchronous) elements of knowledge of law; metamodern legal understanding has its own special features: integrative oscillation;

emotional and affective perception; intersubjective anthropocentrism.

Metamodern legal understanding cannot be reduced only to the definition of "law", it is a deep process of reproduction of meaningful and formal, emotional-affective and intellectual. In fact, the whole palette (understanding, ideas, views, reasoning, actions, attitudes) of human relations and law and the regulation of relations in society.

Key words: anthropocentrism, integrative legal understanding, legal understanding, metamodernism, modern law.

Література

1. Дудченко В. В. До питання про емотивну природу права. Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016 р., м. Одеса) : у 2 т. Т. 1 / відп. ред. М. В. Афанасьєва. Одеса : Юридична література, 2016. С. 50–52.

2. Дудченко В. В. Міжособистісна цінність права (за вченням Карлоса Косціо). Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. № 3. С. 10–15.

3. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / редкол.: О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. Київ : Наукова думка, 1989. Т. 3 : Кора-М / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР ; укл.: Р. В. Болдирєв та ін. 630 с.

4. Максимов С. И. Мировоззренческо-методологические подходы к осмыслению права. Філософія права: сучасні інтерпретації : Вибр. праці: статті, аналіт. огляди, переклади (2003–2010). Харків : Право, 2010. 336 с.

5. Мельничук О., Горобець К. Аксіологічні основи права. Право України. 2010. № 4. С. 220–224.

6. Методологія та інноватика загально-теоретичної юриспруденції : монографія [Ю. М. Оборотов, А. П. Овчиннікова, В. В. Завальнюк та ін.] ; за ред. Ю. М. Оборотова. Одеса : Фенікс, 2019. 420 с.

7. Оборотов Ю. М. Праворозуміння як аксіоматичне начало (постулат) права. Право України. 2010. № 4. С. 49–55.

8. Оніщенко О. І. Метамодернізм: теоретична реальність чи «Фігура Філософії»? «Науковий Вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого». Культурологія. № 27–28. 2021. С. 137–144.

9. Рабінович П. М. Деякі сучасні концепції права в Росії та Україні (у світлі потребового праворозуміння). Філософія права і загальна теорія права. 2013. № 1. С. 150–168.

10. Стеценко С. Праворозуміння: співвідношення теорії та юридичної практики. Право України. 2010. № 4. С. 176–181.

11. Тимуш І. Синтезоване праворозуміння: комунікативно-філософський аспект. Юридична Україна. 2011. № 1. С. 16–22.

12. Abramson S. Ten Basic Principles of Metamodernism. HUFFPOST. 2015. URL: http://www.huffingtonpost.com/seth-abramson/ten-keyprinciples-inmet_b_7143202

13. Akker, van der R. Metamodernism. Historicity, Affect and Depth after postmodernism. [V. M. Lypka (transl.) from English; introduction article A. V. Pavlov]. Moscow: RIPOL classic. 2020. P. 85–90.

14. Timotheus Vermeulen, Robin van den Akker. Notes on metamodernism. Journal of Aesthetics & Culture. 2010-01-01. Т. 2, вып. 1. С. 56–77.

15. Turner L. Manifest metamodernista (The metamodernist manifesto, in Russian) (A. Guseva, Trans.). Zhurnal o metamodernizme (Journal of Metamodernism, in Russian). 2011. URL: <http://metamodernizm.ru/manifesto>

